

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

КОБАЛЬ Михайло Іванович

УДК 349.2

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
АРСЕНТЬЄВА Олена Сергіївна,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,
декан юридичного факультету.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МЕЛЬНИК Костянтин Юрійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри трудового та
господарського права;

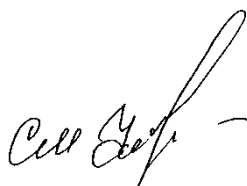
кандидат юридичних наук
ПАНЧЕНКО Максим Вадимович,
Київська міська кваліфікаційно-дисциплінарна
комісія адвокатури, адвокат.

Захист відбудеться «26» жовтня 2017 року о «13» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.46 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, чит. зала № 12.

Автореферат розіслано «25» вересня 2017 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С.М. Черноус

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Державні службовці як особи, які уповноважені на виконання тих чи інших функцій держави та з цією метою наділені необхідними владними повноваженнями, є незамінною та надзвичайно важливою ланкою державного апарату, оскільки саме якість їхньої роботи безпосередньо впливає на діяльність цього державного апарату у необхідних суспільству та державі сферах. Необхідно чітко зауважити, що державний службовець як особа користується тими ж конституційними та трудовими правами, що і наймані працівники з урахуванням особливостей, визначених законодавством. При цьому належне забезпечення трудових прав та законних інтересів державних службовців у сфері трудового права знаходиться у прямій залежності з якістю та стабільністю діяльності державних органів загалом.

Особливо актуальним є дослідження забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції, за якої правові, економічні, управлінські та інші загальні стандарти функціонування державної служби підлягають перевірці на предмет відповідності загальноприйнятим правилам у ЄС. Хоча саме регулювання державної служби є прерогативою національного законодавства, однак таке регулювання та фактичний стан організації цього інституту повинен відповідати принципам та правилам, що прийняті у межах Європейського Союзу. Одним з важливих елементів сукупності цих стандартів є правові основи та практика застосування норм права щодо регулювання трудових правовідносин між державними службовцями та відповідними державними органами, які виступають у статусі роботодавця. Загалом дотримання трудових прав державних службовців, особливо у частині оплати праці, що включає також у себе певні правові гарантії, з точки зору наших партнерів з ЄС, є незамінною складовою формування ефективної публічної адміністрації та політики щодо дотримання основних принципів її діяльності, які визнаються на рівні ЄС.

Хоча Україна на даний момент не є кандидатом на вступ до ЄС, проте між нашою державою та Союзом відбувається економічна інтеграція, за якої поглиблюється взаємодія у комерційних та публічно-політичних сферах. У контексті інтеграції ринків ЄС розглядає ефективну публічну адміністрацію як таку, що здатна забезпечити рівні конкурентні умови для ведення транскордонної господарсько-економічної діяльності. Неефективна ж публічна адміністрація є додатковим ризиком та бар'єром для ведення економічної діяльності, що може завдати шкоди інвесторам та іншим суб'єктам підприємницької діяльності. Це обумовлює значну увагу з боку ЄС до елементів забезпечення ефективної публічної адміністрації, однією з важливих складових якого є забезпечення додержання трудових прав державних службовців. Наведене завжди розглядається як передумова для більш глибокої економічної та політичної співпраці.

З вищесказаного випливає, що актуальним та суспільно значимим є дослідження забезпечення трудових прав державних службовців як з точки зору поглиблення інтеграційних процесів з ЄС, так і з точки зору національних інтересів, оскільки ефективна державна політика в цьому напрямку матиме позитивний вплив на усі аспекти діяльності органів державної влади.

Дослідженню тих чи інших аспектів праці державних службовців як суб'єктів трудового права, які виступають у статусі найманих працівників, приділено увагу у працях багатьох науковців. Серед них: В.М. Андрійв, А.В. Андрушко, О.С. Арсентьєва, Ю.П. Битяк, Н.Б. Болотіна, С.Я. Вавженчук, С.В. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Н.Д. Гетьманцева, Ю.М. Гришина, О.Ю. Дрозд, Т.А. Занфірова, С.А. Іванов, М.І. Іншин, М.М. Клемпарський, В.Л. Костюк, І.В. Кудрявцев, І.П. Лаврінчук, С.С. Лукаш, А.Р. Мацюк, К.Ю. Мельник, Н.О. Мельничук, Л.Р. Наливайко, О.М. Обушенко, М.В. Панченко, І.М. Пахомов, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, С.Д. Порошук, Н.М. Хуторян, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші. Науковий доробок зазначених вчених становить основу дослідження праці державних службовців як предмета правового регулювання трудового права. Однак трудові правовідносини як динамічна категорія постійно розвиваються та змінюються. Так, зокрема з прийняттям нового Закону України «Про державну службу» суттєво змінився підхід до регулювання та забезпечення трудових прав державних службовців. Це зумовлює необхідність перегляду науково-теоретичних положень щодо обраного предмета досліджень, зокрема і з урахуванням ролі євроінтеграційних процесів у даному напрямі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля відповідно до теми кафедри правознавства юридичного факультету «Проблеми розвитку вітчизняного законодавства та імплементації в Україні норм міжнародного та європейського права», затвердженої на період з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2016 року, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року № 14, Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, затвердженого постановою Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретико-практичних пропозицій та рекомендацій щодо вирішення проблем забезпечення трудових прав державних службовців.

Для досягнення поставленої мети у дисертації необхідно, насамперед, виконати наступні завдання:

– визначити забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції;

- дослідити особливості сучасного стану правового регулювання забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції;
- охарактеризувати сутність механізму забезпечення трудових прав державних службовців;
- з'ясувати специфіку реалізації трудових прав державних службовців;
- розкрити та конкретизувати зміст захисту трудових прав державних службовців;
- виокремити теоретико-практичні проблеми забезпечення трудових прав державних службовців та надати пропозиції щодо їх вирішення;
- визначити шляхи запозичення зарубіжного досвіду забезпечення трудових прав державних службовців.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин у сфері трудової діяльності.

Предметом дослідження є забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться у роботі, достатньою мірою аргументовані, науково обґрунтовані і достовірні.

Методологічну основу наукової роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Їх використання надало можливість забезпечити повне і комплексне виконання поставлених завдань, зробити обґрунтовані висновки, а також надати конкретні пропозиції щодо вирішення досліджуваного питання та вдосконалення забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції. За допомогою діалектичного методу досліджено внутрішню сутність речей в процесі їх розвитку, а також внутрішніх та зовнішніх суперечностей. Зокрема за допомогою даного методу проаналізовано правову природу забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції (підрозділи 1.1, 1.2). Системний метод надав змогу здійснити повне та об'єктивне дослідження відповідного конкретно окресленого предмета, зокрема дослідити механізм забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції (підрозділ 2.1, 2.2, 2.3). Для аналізу зарубіжного досвіду забезпечення трудових прав державних службовців і визначення шляхів їх запозичення в Україні використовувався порівняльно-правовий метод. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат в означеній сфері, зокрема визначено такі поняття: «забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції», «механізм реалізації трудових прав державних службовців», «захист трудових прав державних службовців» (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3). Застосування структурно-логічного методу та методу моделювання дозволило виділити проблеми та шляхи їх вирішення у сфері забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції (підрозділ 3.1).

Нормативною основою роботи слугують нормативно-правові акти національного законодавства радянського та сучасного періодів, проекти законів й інших нормативних документів. У дисертаційній роботі також вивчено міжнародні та зарубіжні джерела про трудові права державних службовців.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою спробою комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, з урахуванням новітніх досягнень науки трудового права дослідити специфіку забезпечення трудових прав державних службовців. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано авторські основні положення, які виносяться на захист і містять елементи наукової новизни. Основними з них є такі:

вперше:

– охарактеризовано поняття «забезпечення трудових прав державних службовців», яке характеризується як: 1) процес створення за допомогою правових норм та інших заходів найбільш сприятливих умов для полегшення реалізації суб'єктивних трудових прав державними службовцями з урахуванням особливостей даної категорії працівників, а також охорони цих прав, гарантування їх дотримання та захисту у разі порушення; 2) встановлені у правових нормах засоби суто правового, організаційного, економічного, соціального чи іншого характеру, які створюють найбільш сприятливі умови для полегшення реалізації суб'єктивних трудових прав державними службовцями, а також засоби охорони, захисту у разі порушення та гарантування цих прав; 3) діяльність уповноважених державних органів, профспілкових організацій, самих державних службовців у різних формах щодо охорони суб'єктивних трудових прав цих осіб, захисту у разі порушення, а також створення найбільш сприятливих умов для реалізації цих прав, включаючи гарантування їх дотримання; 4) фактичний результат діяльності або процесу правового регулювання та комплексу заходів, спрямованих на охорону та захист, гарантування дотримання, створення сприятливих умов для реалізації суб'єктивних трудових прав державних службовців, який характеризує стан речей у сфері дотримання цих прав;

– розкрито структуру механізму правового забезпечення трудових прав державних службовців, яка включає такі елементи: 1) елементи, які мають організуюче та регламентуюче значення – це правові норми, що закріплюють трудові права державних службовців та повноваження посадових осіб й державних органів, уповноважених здійснювати забезпечення трудових прав державних службовців; 2) елементи державного примусу – передбачають можливість поновлення порушених прав державного службовця та притягнення до відповідальності перед державою їх порушника. Дану групу елементів становлять державні гарантії застосування заходів державного примусу у разі порушення трудових прав державних службовців;

3) інституційні елементи – система спеціально створених суб'єктів, які у межах повноважень покликані забезпечувати трудові права державних службовців, їх гарантування та захист у разі порушення чи загрози порушення;
удосконалено:

– узагальнення основних ознак забезпечення трудових прав державних службовців, до яких віднесено наступні: 1) спеціальне правове регулювання інституційним Законом України «Про державну службу»; 2) спрямованість на досягнення мети, яка полягає у підвищенні мотивації та продуктивності праці державних службовців; 3) одним із основних напрямів забезпечення трудових прав є належне матеріальне та соціальне забезпечення; 4) стабільність трудових правовідносин між державним службовцем та його роботодавцем; 5) сукупність спеціальних процедур у сфері трудових правовідносин, які гарантують дотримання суб'єктивних трудових прав державних службовців, спеціальна процедура та правове регулювання системи охорони та захисту відповідних прав;

– перелік особливостей механізму забезпечення трудових прав державних службовців, до яких віднесено такі: 1) він є складовою частиною механізму забезпечення прав та свобод людини і громадянина; 2) механізм забезпечення трудових прав являє собою систему правових засобів та заходів, які знаходяться між собою в тісній взаємодії та здійснюють взаємний вплив; 3) мета механізму забезпечення трудових прав – цілеспрямована дія його елементів, яка забезпечує найповніше визначення та закріплення, а також максимально ефективну охорону та захист можливостей працівників під час реалізації своїх здібностей до продуктивної трудової діяльності на умовах трудового договору чи контракту; 4) із функціональної точки зору його формують механізм реалізації, механізм охорони й механізм захисту цих прав, а із структурної – елементи, які мають організовуюче та регламентуюче значення, елементи державного примусу, інституційні елементи;

дістали подальшого розвитку:

– твердження про те, що суттю забезпечення трудових прав державних службовців є норми та процес їх реалізації відповідними суб'єктами, які спрямовані на те, щоб державний службовець мав фактичну змогу безперешкодно реалізувати свої суб'єктивні трудові права, а також захистити їх у разі порушення;

– положення про те, що механізм реалізації трудових прав державних службовців – це комплексний процес переходу закріплених у нормативних актах трудових можливостей державних службовців у сферу їх дійсного використання у процесі здійснення ними трудової діяльності;

– пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері забезпечення трудових прав державних службовців;

– пропозиції щодо запозичення позитивного зарубіжного досвіду забезпечення трудових прав державних службовців.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані в результаті комплексного дослідження висновки і сформульовані пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальших загальних і спеціальних наукових досліджень теоретичних та практичних проблем механізму забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції;

– у правотворчості – при перегляді та вдосконаленні положень чинного Кодексу законів про працю, доопрацюванні проекту Трудового кодексу України, а також Закону України «Про державну службу»;

– у правозастосовній діяльності – результати дослідження сприятимуть вдосконаленню практики застосування норм чинного законодавства щодо забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції;

– у навчальному процесі – тези, положення, висновки, пропозиції, зроблені в дисертації, можуть бути використані на наукових конференціях та диспутах, під час вивчення таких наукових дисциплін як «Трудове право», «Право соціального забезпечення» у вищих юридичних закладах освіти, при підготовці лекційних та семінарських занять, у науково-дослідній роботі студентів, слухачів та курсантів, в процесі підготовки робочих програм та планів, підручників, навчальної та прикладної літератури.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення й висновки доповідалися дисертантом на засіданнях кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, а також були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми сучасного правознавства» (м. Київ, 28–29 січня 2016 р.); «Проблеми теорії права і практики правореалізації на шляху України до ЄС» (м. Київ, 25–26 лютого 2016 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення у чотирьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одній статті – у науковому виданні іншої держави, а також у двох тезах доповідей і повідомлень на вказаних конференціях.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, що логічно поєднані у сім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 182 сторінок, обсяг основного тексту – 162 сторінок. Список використаних джерел складається із 160 найменувань і займає 19 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано стан її наукової розробки. Визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет та методологічні засади наукової роботи. Сформульовано наукову новизну,

теоретичні та практичні результати, що були отримані дисертантом, а також вказано на ступінь апробації результатів дослідження і наявність публікацій за темою дисертації.

Розділ 1 «Соціально-правова основа забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції» складається з двох підрозділів та присвячений визначенню специфіки забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції, а також з'ясуванню сучасного стану його правового регулювання.

У підрозділі 1.1 «Поняття, сутність та ознаки забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції» зазначено, що за суттю забезпечення трудових прав державних службовців є нормами та процесом їх реалізації відповідними суб'єктами, які спрямовані на те, щоб державний службовець мав фактичну змогу безперешкодно реалізувати свої суб'єктивні трудові права, а також захистити їх у разі порушення.

Встановлено, що до основних ознак забезпечення трудових прав державних службовців належать такі: 1) спеціальне правове регулювання інституційним Законом України «Про державну службу»; 2) спрямованість на досягнення мети, яка полягає у підвищенні мотивації та продуктивності праці державних службовців; 3) одним із основних напрямів забезпечення трудових прав є належне матеріальне та соціальне забезпечення; 4) стабільність трудових правовідносин між державним службовцем та його роботодавцем; 5) сукупність спеціальних процедур у сфері трудових правовідносин, які гарантують дотримання суб'єктивних трудових прав державних службовців, спеціальна процедура та правове регулювання систем охорони та захисту відповідних прав.

Резюмовано, що трудові права державних службовців містять широкий спектр суб'єктивних прав, для реалізації яких необхідно створити сприятливі умови. Такі умови формуються системою правових засобів забезпечення трудових прав державних службовців, яка з урахуванням змін до законодавства має притаманні їй характерні ознаки. Як комплексна категорія, така система включає у себе сукупність заходів та засобів гарантування, охорони та захисту таких трудових прав у сфері державної служби. Елементи цієї сукупності є взаємопов'язаними і в динаміці творять механізм забезпечення трудових прав державних службовців.

У підрозділі 1.2 «Особливості сучасного стану правового регулювання забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції» визначено характерні особливості сучасного стану правового регулювання забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції.

По-перше, воно ґрунтується на конституційно-правових нормах щодо реалізації державними службовцями права на працю. На найвищому рівні нормативно-правового регулювання передбачено забезпечення дотримання права державних службовців на відпочинок шляхом вказівки на різні їх види

(щоденний, щотижневий, річний тощо). Крім того, Конституція України встановлює бланкетну норму щодо необхідності законодавчого закріплення гранично мінімальних розмірів відпустки, часу відпочинку, робочого часу та інших умов праці, що також є важливим засобом забезпечення дотримання трудових прав даної категорії учасників трудових відносин.

По-друге, правове регулювання передбачає окрему процедуру захисту права на працю державних службовців в Україні. Національне законодавство України забезпечує дієвий механізм захисту трудових прав державних службовців від будь-яких порушень шляхом застосування адміністративних процедур, а також гарантує право на судовий захист. Позитивним аспектом є те, що усі порушення трудових прав державних службовців повинні розглядатися комісією, яка формується на демократичних засадах і складається з представників професійної спілки та державних службовців – працівників відповідного органу державної влади, які призначаються як керівником такого суб'єкта владних повноважень, так і особою, яка вважає, що її трудові права порушено.

По-третє, закріплення на законодавчому рівні системи оплати праці державних службовців. Законодавство України встановлює складну систему оплати праці державних службовців, яка включає в себе численні доплати та премії, які істотно впливають на розмір грошової винагороди відповідної категорії учасників трудових правовідносин. Така особливість дозволяє диференційовано підійти до оплати праці державних службовців, тобто ураховувати досвід роботи особи, особисті заслуги, посаду, виконання додаткової роботи тощо.

По-четверте, встановлення на законодавчому рівні чіткої системи заохочень державних службовців. Закріплення на законодавчому рівні системи заохочень державних службовців позитивно впливає на стан стимулювання відповідних учасників трудових правовідносин до продуктивної та сумлінної праці, забезпечує високий рівень продуктивності праці, чесного та добросовісного виконання кожним державним службовцем своїх посадових обов'язків, що впливає в цілому і на діяльність органів державної влади України.

По-п'яте, забезпечення права державних службовців на відпочинок. Законодавство про державну службу встановлює власну специфіку надання державним службовцям відпусток, однак субсидіарно застосовуються і загальні положення трудового законодавства України. Наведене пояснюється тим, що трудова діяльність відповідної категорії учасників трудових правовідносин має власну специфіку, а тому потребує і спеціальної нормативної регламентації окремих її аспектів, в тому числі і забезпечення права на відпочинок.

По-шосте, процедура захисту від безпідставного притягнення до дисциплінарної та матеріальної відповідальності державних службовців.

Законодавець передбачає демократичний підхід до вирішення питання щодо відшкодування державним службовцем матеріальної шкоди. Але непереконливим видається позиція, що керівник державної служби може звернутися з позовом про відшкодування державним працівником завданої шкоди до суду, тобто це питання передається на його розсуд, що створює корупційні ризики і можливості для зловживань з боку таких керівників. Тому, на наш погляд, доцільно закріпити за названим суб'єктом обов'язок звертатися до суду у таких випадках.

По-сьоме, забезпечення права державних службовців на страйк. Проте резюмовано, що норми чинного законодавства України суперечать міжнародно-правовим актам та практиці Європейського суду з прав людини, а тому доцільно внести відповідні зміни до Закону України «Про державну службу».

Розділ 2 «Механізм забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції» складається з трьох підрозділів та присвячений аналізу сутності механізму забезпечення трудових прав державних службовців, а також дослідженню реалізації і захисту трудових прав державних службовців.

У підрозділі 2.1 «Поняття механізму забезпечення трудових прав державних службовців» встановлено, що структура механізму правового забезпечення трудових прав державних службовців включає такі елементи: 1) елементи, які мають організуюче та регламентуюче значення, – це правові норми, що закріплюють трудові права державних службовців та повноваження посадових осіб і державних органів, уповноважених здійснювати забезпечення трудових прав державних службовців; 2) елементи державного примусу, що передбачають можливість поновлення порушених прав державного службовця та притягнення до відповідальності перед державою їх порушника. Дану групу елементів становлять державні гарантії застосування заходів державного примусу у разі порушення трудових прав державних службовців; 3) інституційні елементи – система спеціально створених суб'єктів, які у межах повноважень покликані забезпечувати трудові права державних службовців, їх гарантування та захист у разі порушення чи загрози порушення.

Аргументовано, що особливостями механізму забезпечення трудових прав державних службовців є такі: 1) він є складовою частиною механізму забезпечення прав та свобод людини і громадянина; 2) механізм забезпечення трудових прав являє собою систему правових засобів та заходів, які знаходяться між собою в тісній взаємодії та здійснюють взаємний вплив; 3) мета механізму забезпечення трудових прав – цілеспрямована дія його елементів, яка забезпечує найповніше визначення та закріплення, а також максимально ефективну охорону та захист можливостей працівників під час реалізації своїх здібностей до продуктивної трудової діяльності на умовах трудового договору чи контракту; 4) із функціональної точки зору, його

формують механізм реалізації, механізм охорони й механізм захисту цих прав, а із структурної – елементи, які мають організовуюче та регламентуюче значення, елементи державного примусу, інституційні елементи.

У підрозділі 2.2 *«Реалізація трудових прав державних службовців»* обґрунтовано ознаки елементів реалізації трудових прав державних службовців.

Серед ознак дотримання як елемента реалізації трудових прав державних службовців виділимо наступні: 1) є видом пасивної поведінки державного службовця; 2) становить сукупність дій, які державний службовець зобов'язується не вчиняти; 3) без наявності даного елемента в механізмі реалізації забезпечення трудових прав державного службовця є неможливим.

Особливості використання трудових прав державних службовців як елемента реалізації трудових прав державних службовців варто визначити наступним чином: 1) є видом активної поведінки державного службовця; 2) становить сукупність дій, які державний службовець реалізовує у своїй практиці; 3) оскільки використання трудових прав за своєю сутністю є юридичним фактом, який позначає вчинення певної дії, значення даного елемента полягає у тому, що він є відправним моментом для забезпечення трудових прав державних службовців.

Специфічними особливостями гарантій трудових прав державних службовців як елемента реалізації трудових прав державних службовців є: 1) їх закріплення у нормах Закону України «Про державну службу»; 2) їх розподіл на спеціальні та загальнотрудові; 3) сам перелік гарантій нечітко встановлений.

Констатовано, що для того, щоб трудові права державних службовців були реалізованими, їм насамперед потрібно відмовитись від дій, які визначаються правом як правопорушення і водночас реалізовувати норми-дозволи, закріплені Законом України «Про державну службу». У випадку дотримання зазначених умов та наявності відповідних гарантій у вітчизняному законодавстві державні службовці реалізують свої суб'єктивні трудові права у процесі здійснення трудової діяльності.

У підрозділі 2.3 *«Захист трудових прав державних службовців»* аргументовано, що захист трудових прав державних службовців – це сукупність засобів впливу щодо забезпечення реалізації та відновлення порушених чи оспорюваних прав державних службовців та компенсації завданої шкоди, що передбачають застосування примусових засобів впливу уповноваженими державними органами та особами.

Запропоновано механізм захисту трудових прав державних службовців розглядати як єдність трьох елементів: 1) системи трудового права і законодавства; 2) системи органів у даній сфері, у тому числі правозахисних, органів нагляду і контролю; 3) способів захисту прав державних службовців.

Встановлено, що специфічними ознаками перших двох елементів є наступні: 1) роль системи трудового права і законодавства та системи державних органів у цілому є тотожною із функціями даних елементів у механізмі забезпечення трудових прав державних службовців; 2) Закон України «Про державну службу» є основним нормативно-правовим актом у системі законодавства про захист трудових прав державних службовців; 3) Національне агентство з питань державної служби є центральним органом, що здійснює захист трудових прав державних службовців.

Ознаками способів захисту прав державних службовців як елемента механізму захисту трудових прав державних службовців є: 1) відсутність їх чіткого виділення у нормах законодавства про працю та про державну службу; 2) їх поділ на поновлюючі, припиняючі та компенсаційні; 3) регламентація нормами Закону України «Про державну службу».

Підсумовано, що від належного ефективного механізму реалізації трудових прав державних службовців залежить реальне усунення всіх перешкод на шляху до задоволення їх потреб та інтересів, що має безпосередній вплив на функціонування державної служби у нашій державі.

Розділ 3 «Оптимізація забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції» складається із двох підрозділів та присвячений дослідженню проблем забезпечення трудових прав державних службовців, а також розкриттю шляхів запозичення зарубіжного досвіду у даній царині.

У підрозділі 3.1 «Проблеми забезпечення трудових прав державних службовців» акцентовано увагу на характеристиці проблем забезпечення трудових прав державних службовців.

Обґрунтовано, що їх варто класифікувати на такі групи: 1) законодавчі прогалини; 2) проблеми недосконалості правового регулювання; 3) неузгодженість між актами трудового та інституційного законодавства.

Специфічними особливостями першої групи є такі: 1) відсутність їх регламентації у нормах Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII та Кодексу законів про працю України; 2) з огляду на їх системоутворююче значення для механізму забезпечення трудових прав державних службовців, наявність таких прогалин не дозволяє повноцінно сформуватись досліджуваному інституту; 3) прогалини долаються шляхом законодавчої діяльності компетентних органів, тому зазначимо, що дана категорія проблем не є сталою – їх перелік постійно змінюється внаслідок прийняття нових норм, а також теоретичного розширення меж правового інституту.

До специфічних особливостей зазначеної категорії віднесемо наступні: 1) являють собою необхідність конкретизації окремих норм спеціального законодавства; 2) не впливають суттєвим чином на індивідуальні трудові правовідносини, проте є суттєвою складовою колективних; 3) їх вирішення

дозволить сформувати трудові колективи державних службовців, які максимально реалізовуватимуть свої трудові обов'язки в інтересах держави; 4) в основу їх подолання покладено унеможливлення стороннього впливу на трудову діяльність державних службовців, оскільки її регламентація здійснюється виключно керівництвом відповідних органів чи установ та чинним законодавством.

Особливостями третьої групи проблем є: 1) поширення як на акти спеціального законодавства, так і законодавства про працю; 2) вираження у формі правових колізій; 3) безпосередній вплив на забезпечення прав працівників у сфері охорони праці та конституційно закріплених правомочностей працюючих осіб.

У підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід забезпечення трудових прав державних службовців» обґрунтовано, що особливостями досвіду забезпечення трудових прав державних службовців Федеративної Республіки Німеччини є наступні: 1) розподіл державних службовців на дві категорії – чиновники та службовці; 2) регламентація забезпечення трудових прав державних службовців на конституційному рівні; 3) особлива увага захисту прав жінок; 4) забезпечення гідного рівня забезпечення державними службовцями своїх потреб шляхом сумісництва; 5) глибоке проникнення політичної сфери у державну службу; 6) місце чиновників у структурі суспільстві як привілейованої категорії.

На основі досвіду Японії запропоновано удосконалення системи оплати праці, а саме премій чи надбавок. Досліджуючи проблеми даного інституту в Україні встановлено, що однією з них є неврахування положень з охорони праці у законодавстві про державну службу. Зокрема взагалі не враховано можливість виникнення для працівників ситуацій, небезпечних для життя і здоров'я, чи таких факторів як нервово-психічні та емоційні перевантаження тощо. Тому запропоновано внести зміни до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII та передбачити одержання працівниками надбавок у таких випадках. З цією метою статтю 52 Закону запропоновано доповнити положенням наступного змісту: «...7. Виплата за збиток здоров'ю, завданий у період виконання службових обов'язків, встановлюється керівником державної служби державному службовцю за поданням державного службовця у розмірі безпосередньої шкоди, підтвердженої медичною довідкою. 8. Виплата за збиток здоров'ю, завданий у період виконання службових обов'язків, що виник у результаті ситуацій, впливу небезпечних для життя і здоров'я факторів, нервово-психічних та емоційних перевантажень, встановлюється керівником державної служби державному службовцю у розмірі 50 відсотків посадового окладу».

Серед особливостей моделі забезпечення трудових прав державних службовців країн постсоціалістичного блоку виділено наступні: 1) вони є похідними від радянської правової системи, тому подібними до вітчизняної

моделі; 2) необхідність їх розгляду у сукупності для формулювання конкретних пропозицій.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що отримало вияв у наданих пропозиціях щодо оптимізації забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції.

1. Забезпечення трудових прав державних службовців можна розглядати як:

1) процес створення за допомогою правових норм та інших заходів найбільш сприятливих умов для полегшення реалізації суб'єктивних трудових прав державними службовцями з урахуванням особливостей даної категорії працівників, а також охорони цих прав, гарантування їх дотримання та захисту у разі порушення;

2) встановлені у правових нормах засоби суто правового, організаційного, економічного, соціального чи іншого характеру, які створюють найбільш сприятливі умови для полегшення реалізації суб'єктивних трудових прав державними службовцями, а також засоби охорони, захисту у разі порушення та гарантування цих прав;

3) діяльність уповноважених державних органів, профспілкових організацій, самих державних службовців у різних формах щодо охорони суб'єктивних трудових прав цих осіб, захисту у разі порушення, а також створення найбільш сприятливих умов для реалізації цих прав, включаючи гарантування їх дотримання;

4) фактичний результат діяльності або процесу правового регулювання та комплексу заходів, спрямованих на охорону та захист, гарантування дотримання, створення сприятливих умов для реалізації суб'єктивних трудових прав державних службовців, який характеризує стан речей у сфері дотримання цих прав.

2. Виділено такі основні ознаки забезпечення трудових прав державних службовців: 1) спеціальне правове регулювання інституційним Законом України «Про державну службу»; 2) спрямованість на досягнення мети, яка полягає у підвищенні мотивації та продуктивності праці державних службовців; 3) одним із основних напрямів забезпечення трудових прав є належне матеріальне та соціальне забезпечення; 4) стабільність трудових правовідносин між державним службовцем та його роботодавцем; 5) сукупність спеціальних процедур у сфері трудових правовідносин, які гарантують дотримання суб'єктивних трудових прав державних службовців, спеціальна процедура та правове регулювання систем охорони та захисту відповідних прав.

3. Аналіз національного трудового законодавства та доктринальних джерел з проблематики трудового права дозволив визначити наступні особливості сучасного стану правового регулювання забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції: 1) ґрунтуються на конституційно-правових нормах щодо реалізації державними службовцями права на працю; 2) окрема процедура захисту права на працю державних службовців в Україні; 3) закріплення на законодавчому рівні системи оплати праці державних службовців; 4) встановлення на законодавчому рівні чіткої системи заохочень державних службовців; 5) забезпечення права державних службовців на відпочинок; 6) процедура захисту від безпідставного притягнення до дисциплінарної та матеріальної відповідальності державних службовців; 7) забезпечення права державних службовців на страйк.

4. Структуру механізму правового забезпечення трудових прав державних службовців складають такі елементи: 1) елементи, які мають організовуюче та регламентуюче значення, – це правові норми, які закріплюють трудові права державних службовців та повноваження посадових осіб і державних органів, уповноважених здійснювати забезпечення трудових прав державних службовців; 2) елементи державного примусу – передбачають можливість поновлення порушених прав державного службовця та притягнення до відповідальності перед державою їх порушника. Дану групу елементів становлять державні гарантії застосування заходів державного примусу у разі порушення трудових прав державних службовців; 3) інституційні елементи – система спеціально створених суб'єктів, які у межах повноважень покликані забезпечувати трудові права державних службовців, їх гарантування та захист у разі порушення чи загрози порушення.

5. Механізм реалізації трудових прав державних службовців – це комплексний процес переходу закріплених у нормативних актах трудових можливостей державних службовців у сферу їх дійсного використання у процесі здійснення ними трудової діяльності.

6. Захист трудових прав державних службовців – це сукупність засобів впливу щодо забезпечення реалізації та відновлення порушених чи оспорюваних прав державних службовців та компенсації завданої шкоди, що передбачають застосування примусових засобів впливу уповноваженими державними органами та особами.

7. Запропоновано проблеми забезпечення трудових прав державних службовців класифікувати наступним чином:

1) законодавчі прогалини. У процесі здійснення теоретичного дослідження елементів механізму забезпечення трудових прав державних службовців нами встановлено, що окремі складові даної системи не врегульовані взагалі нормами Закону України «Про державну службу» або ж потребують чіткої систематизації. До таких проблем віднесено:

а) відсутність роз'яснення того, що являє собою захист прав державних службовців та які існують форми цього захисту;

б) відсутність окремого переліку способів захисту трудових прав державних службовців та їх розпорошеність в окремих главах Кодексу законів про працю України та статтях Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII;

2) проблеми недосконалості правового регулювання – окремі питання, пов'язані із державною службою, які потребують суттєвого вдосконалення в інтересах розвитку досліджуваного правового інституту. У процесі аналізу наукової літератури та вітчизняного законодавства виділено наступні з них:

а) відсутність закріплення заборони прийняття на державну службу членів політичних партій у переліку вимог до претендента на державну службу;

б) відсутність закріплення вимоги щодо вільного володіння державною мовою у переліку вимог для кандидата на посаду державного службовця;

в) відсутність закріплення вимоги щодо безперервного проживання на території України не менше десяти років для кандидатів на посаду державних службовців;

3) неузгодженість між актами трудового та інституційного законодавства. Зокрема, закріплені в Законі України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII такі поняття як «оплата праці», «зміна умов праці», «час відпочинку (відпустки)», «дисциплінарна та матеріальна відповідальність», «безпечні умови праці», «випробування при призначенні на посаду», «правила внутрішнього трудового розпорядку», з одного боку, є підтвердженням сприйняття законодавцем державної служби як самостійного виду праці, а з іншого – окремі норми Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII не відповідають нормам Кодексу законів про працю, створюючи законодавчі колізії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у наукових фахових виданнях України
та наукових періодичних виданнях інших держав:*

1. Кобаль М.І. Поняття забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції / М.І. Кобаль // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія: Право. – 2014. – № 29. – Т. 4. – Ч. 1. – С. 111–115.

2. Кобаль М.І. Ознаки забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції / М.І. Кобаль // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: Право. – 2015. – Випуск 3-2. – С. 82–85.

3. Кобаль М.І. Сутність механізму забезпечення трудових прав державних службовців / М.І. Кобаль // Наука і правоохорона. – 2015. – № 2, ч. 2. – С. 87–92.

4. Кобаль М.І. Реалізація трудових прав державних службовців / М.І. Кобаль // Visegrad journal on human rights. – 2015. – № 6/2. – Р. 64–68.

5. Кобаль М.І. Особливості сучасного стану правового регулювання забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції / М.І. Кобаль // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 74–77.

Матеріали наукових конференцій:

6. Кобаль М.І. Захист трудових прав державних службовців / М.І. Кобаль // Актуальні проблеми сучасного правознавства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28–29 січня 2016 р.). – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – С. 61–64.

7. Кобаль М.І. Проблеми забезпечення трудових прав державних службовців / М.І. Кобаль // Проблеми теорії права і практики правореалізації на шляху України до ЄС : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 лютого 2016 р.). – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – С. 91–94.

АНОТАЦІЯ

Кобаль М.І. Забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертацію присвячено комплексному та ґрунтовному аналізу проблематики забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції. У роботі з'ясовано сутність забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції. Визначено поняття забезпечення трудових прав державних службовців в умовах євроінтеграції, охарактеризовано його ознаки.

Досліджено специфіку механізму забезпечення трудових прав державних службовців. Охарактеризовано реалізацію та захист трудових прав державних службовців, визначено зміст їх елементів.

Виокремлено проблеми забезпечення трудових прав державних службовців та надано пропозиції щодо їх вирішення. Проаналізовано позитивний зарубіжний досвід забезпечення трудових прав державних службовців, запропоновано напрями його запозичення в Україну.

Ключові слова: правове регулювання, забезпечення трудових прав, трудова діяльність, державні службовці, механізм, законодавство у сфері праці, євроінтеграція, трудові права.

АННОТАЦІЯ

Кобаль М.И. Обеспечение трудовых прав государственных служащих в условиях евроинтеграции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена комплексному и обстоятельному анализу проблематики обеспечения трудовых прав государственных служащих в условиях евроинтеграции. В работе выяснена сущность обеспечения трудовых прав государственных служащих в условиях евроинтеграции. Определено понятие обеспечения трудовых прав государственных служащих в условиях евроинтеграции, охарактеризованы его признаки.

Вследствие анализа национального трудового законодательства и доктринальных источников по проблематике трудового права определены следующие особенности современного состояния правового регулирования обеспечения трудовых прав государственных служащих в условиях евроинтеграции: 1) основываются на конституционно-правовых нормах по реализации государственными служащими права на труд; 2) отдельная процедура защиты права на труд государственных служащих в Украине; 3) закрепление на законодательном уровне системы оплаты труда государственных служащих; 4) установление на законодательном уровне четкой системы поощрений государственных служащих; 5) обеспечение права государственных служащих на отдых; 6) процедура защиты от необоснованного привлечения к дисциплинарной и материальной ответственности государственных служащих; 7) обеспечение права государственных служащих на забастовку.

Исследована специфика механизма обеспечения трудовых прав государственных служащих. Охарактеризовано реализацию и защиту трудовых прав государственных служащих, выяснено содержание их элементов.

Установлено, что особенностями механизма обеспечения трудовых прав государственных служащих являются такие: 1) он выступает составной частью механизма обеспечения прав и свобод человека и гражданина; 2) механизм обеспечения трудовых прав представляет собой систему правовых средств и мер, которые находятся между собой в тесном взаимодействии и осуществляют взаимное влияние; 3) цель механизма обеспечения трудовых

прав – целенаправленное действие его элементов, которое обеспечивает наиболее полное определение и закрепление, а также максимально эффективную охрану и защиту возможностей работников при реализации своих способностей к производительной трудовой деятельности на условиях трудового договора или контракта; 4) с функциональной точки зрения его формируют механизм реализации, механизм охраны и механизм защиты этих прав, а из структурной – элементы, которые имеют организующее и регламентирующее значение, элементы государственного принуждения, институциональные элементы.

Сделан вывод, что специальные гарантии государственных служащих составляют гарантии, которые имеют институциональный характер и относятся исключительно к деятельности данной категории работников: 1) гарантия защиты права на государственную службу – в случае нарушения прав или возникновения препятствий в их реализации, государственному служащему гарантировано право подать руководителю государственной службы жалобу с указанием фактов нарушения его прав или препятствий в их реализации; 2) гарантия повышения уровня профессиональной компетентности государственных служащих – государственным служащим создаются условия для повышения уровня профессиональной компетентности путем профессионального обучения, которое проводится постоянно; 3) гарантии прав государственных служащих при применении дисциплинарного и материального взыскания.

Выделены проблемы обеспечения трудовых прав государственных служащих и даны предложения по их решению. Проанализирован положительный зарубежный опыт обеспечения трудовых прав государственных служащих, выделены направления его заимствования в Украине.

Ключевые слова: правовое регулирование, обеспечение трудовых прав, трудовая деятельность, государственные служащие, механизм, законодательство в сфере труда, евроинтеграция, трудовые права.

ANNOTATION

Kobal M.I. Ensuring labor rights of civil servants in the context of European integration. – *The manuscript.*

The dissertation for the degree of the candidate of legal sciences, speciality 12.00.05 – labour law; social security law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis is devoted to comprehensive and thorough analysis of the problems of providing labor rights of civil servants in the conditions of European integration. In the article clarified the essence of ensuring the labor rights of civil servants in the context of European integration. The concept of ensuring the labor rights of civil

servants in the conditions of European integration is defined, his characteristics are characterized.

Explored the specificity of the mechanism of providing labor rights for civil servants. The implementation and protection of labor rights of civil servants was characterized, the content of their elements was clarified.

The problems of ensuring the labor rights of civil servants and the proposals for their solution are set out. The positive foreign experience of ensuring the labor rights of civil servants is analyzed, directions of its borrowing to Ukraine are outlined.

Key words: legal regulation, provision of labor rights, labor activity, civil servants, mechanism, labor legislation, eurointegration, labor rights.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 22.09.2017. Замовлення 461.

Надруковано в «МП Леся».

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.*

«МП Леся»

03148, Київ, а/с 115.

Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26

E-mail: lesya3000@ukr.net